

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ І САМОРЕАЛІЗАЦІЯ СТУДЕНТА В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

Наталія Лосєва, Борздох Анна

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Анотація:

У статті акцентовано, що інформаційно-комунікаційні технології та мережа Інтернет стали інструментом соціальної взаємодії людей у всіх сферах життя і, зокрема, відіграють важливу роль в організації навчальної діяльності в закладах вищої освіти. Постала нова проблема: дослідити, чи впливає ефективно використання новітніх технологій у навчанні на процес самореалізації студентів. У статті презентовано й проаналізовано певний набір інформаційно-комунікаційних інструментів, що, на думку авторів, сприяють процесу самореалізації студентів під час навчання в закладах вищої освіти. Наголошено, що використовувати можливості ІКТ в освіті з метою розвитку загальних і фахових компетентностей студентів можна лише за умов, що навчальний процес здійснює викладач, який цілком володіє навичками спілкування в Інтернет-мережі й поділяє цінності самореалізації в різних видах діяльності, зокрема й у віртуальному світі.

Ключові слова:

інформаційно-комунікаційні технології; особистість; соціальні мережі; самореалізація; сервіси Web 2.0; активні форми навчання.

Аннотация:

Лосева Наталья, Борздох Анна. Информационно-коммуникационные технологии и самореализация студента в процессе обучения.

В статье акцентировано, что информационно-коммуникационные технологии и сеть Интернет стали инструментом социального взаимодействия людей во всех сферах жизни и, в частности, они играют важную роль в организации учебной деятельности в учреждениях высшего образования. Возникает новая проблема: исследовать влияние эффективного использования новейших технологий в обучении на процесс самореализации студентов. В статье представлен и проанализирован определенный набор информационно-коммуникационных инструментов, которые, по мнению авторов, способствуют процессу самореализации студентов во время обучения в учреждениях высшего образования. Отмечено, что использовать возможности ИКТ в образовании с целью развития общих и профессиональных компетенций студентов можно лишь при условии, что учебный процесс осуществляет преподаватель, который в полной мере владеет навыками общения в Интернет-сети и разделяет ценности самореализации в различных видах деятельности, в том числе и в виртуальном мире.

Ключевые слова:

информационно-коммуникационные технологии; личность; социальные сети; самореализация; сервисы Web 2.0; активные формы обучения.

Resume:

Losieva Nataliia, Borzdykh Anna. Informational-communication technologies and student self-realization in the teaching process.

The paper emphasizes that informational-communicational technologies and the Internet network have become an instrument of social interaction of people in all spheres of life, and, in particular, they play an important role in the organization of educational activities in higher educational institutions. There is a new problem: to investigate the influence of the effective applying of the up-to-date technologies in teaching students how to achieve self-realization process. The authors analyze and present a certain set of information and communication tools which, in the opinion of the authors, contribute to the process of self-realization during studying in higher educational institutions.

It is stressed that the implementing of ICT opportunities in education for developing general and professional students' competencies will be possible only if the teaching process is carried out by the teacher who fully possess the skills of communication in the Internet network and shares the values of self-realization in various activities, including in the virtual world.

Key words:

information and communication technologies; personality; social networks; self-realization; web 2.0 services; active forms of training.

Постановка проблеми. Сьогодення характеризується стрімкою зміною соціального середовища, пов'язаною зі швидким темпом упровадження новітніх інформаційних технологій і значним збільшенням кількості користувачів у віртуальному просторі.

Інтернет став частиною нашого життя, виконує функції засобів масової інформації та має велике значення з погляду соціальних взаємодій. Змінюється не лише організація соціального середовища сучасних людей, а й з'являються нові можливості організації професійної діяльності та професійної підготовки в закладах вищої освіти (ЗВО). Фахівцю будь-якого профілю сьогодні вже замало досконало знати власну справу, треба ще вміти презентувати її та себе за допомогою сучасних інформаційних технологій, надавши необхідну інформацію в соціальні мережі. Ці мережі сьогодні слугують не лише потужною

платформою з обміну інформацією, а й майданчиками для самовираження. В умовах тотальної інформатизації суспільства й поширення впливу Інтернет-мережі, інформаційно-комунікативні технології (ІКТ) усе більше стають невіддільними складниками створення умов для самореалізації фахівця в професії та майбутнього фахівця в процесі навчання.

Кожна людина прагне до самореалізації в різних сферах своєї життєдіяльності й у різні періоди життя. Тому вважаємо за доцільне розглянути питання впливу ІКТ на процес самореалізації студентів у межах навчальної діяльності, під час навчання їх у ЗВО, оскільки «самореалізація здійснюється й активізується в тих напрямках, що підтримуються суспільством» [7, с. 72].

Проблему самореалізації особистості, зокрема в освітньому просторі, вивчали багато

вчених, серед яких Н. Бордовська, Т. Вівчарик, Ж. Воронцова, О. Киричук, Н. Комісаренко, І. Краснощок, Н. Лосева, В. Муляр, Р. Овчарова, В. Радул, В. Сластьонін та ін. Учені виокремлюють проблему самореалізації суб'єктів навчального процесу у вищій школі як самостійну й першочергову. Ми впевнені в необхідності виховання сучасного викладача – високопрофесійного, компетентного в застосуванні новітніх педагогічних та інформаційних технологій, який би прагнув до власної самореалізації в професійно-педагогічній діяльності, змінив сенс і характер стосунків викладача і студента й одним з головних своїх завдань уважав би виховання у студентів прагнення до самореалізації. Аналіз праць учених і власного досвіду викладацької діяльності авторів дав змогу виявити низку суперечностей: між усвідомленням парадигми сучасної освіти, яка проголошує унікальність кожної особистості, необхідність її самореалізації й глобалізацією освітнього простору, завдяки інформаційно-комунікаційним технологіям; між тенденціями застосування ІКТ у навчальному процесі, що в ідеалі має сприяти самореалізації студентів, і недостатнім рівнем знань викладача щодо технологій реалізації цього завдання; між акцентуванням суспільної думки на необхідності виховання сучасного фахівця інформаційної епохи й реальними умовами матеріально-технічного забезпечення навчання у вищій школі тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню питання самореалізації особистості в освітньому процесі й майбутній професії присвячено праці І. Беха, А. Бойко, Н. Кичук, В. Лозової, Н. Лосєвої, О. Мороза, А. Мудрика, Н. Ничкало, І. Прокопенка, В. Семиченко, Н. Тарасевич, Н. Щуркової та інші. Акцент на ролі ІКТ та соціальних сервісів Інтернету зроблено в дослідженнях К. Бугайчука, О. Гриб'юк, Є. Патаракіна, В. Посохова, С. Титенка, К. Янга та ін.

Напрацювання учених доводять, що питання впливу інформаційних технологій і соціальних мереж на якість підготовки фахівців у системі вищої освіти, онлайн консультування, організація дистанційного навчання є дуже актуальним. Відомо, що зі 100 найбільш відвідуваних сайтів у світі 20 є класичними соціальними мережами, ще 60 – тією чи іншою мірою соціалізовані. Понад 80% компаній світу використовують у роботі соціальні мережі й 68% людей довіряють інформації з Інтернету й соціальних мереж.

Проте слід зауважити, що питання, присвячені висвітленню впливу ІКТ і соціальних мереж на якісну підготовку майбутніх фахівців

та їхню самореалізацію в навчальній і подальшій професійній діяльності, є ще недостатньо вивченими.

Вимоги до сучасної вищої освіти потребують дослідження процесу самореалізації студентів у процесі навчання й повсякденного застосування інформаційно-комунікаційних технологій у суспільстві знань як необхідної умови впровадження принципу студентоцентрованого навчання.

Формулювання цілей статті. Мета статті – виокремити й проаналізувати оптимальний набір інформаційно-комунікаційних технологій, інструментів соціальних мереж, що сприяють самореалізації особистості й використовуються у вищій школі в процесі навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ми виходимо з того, що провідною метою сучасної освіти має бути найоптимальніше застосування можливостей Інтернету, інформаційно-комунікаційних технологій, соціальних мереж як ресурсів освітнього процесу, що реалізують якісно нові результати навчання.

У сфері інформаційних технологій «соціальна мережа» розуміється як інтерактивний багатокористувальницький веб-сайт, контент якого наповнюється учасниками мережі [2]. Загальноприйнятим є розуміння соціальної мережі як інтернет-майданчика, контент якого створюється самими користувачами, які встановлюють комунікації між собою, розміщують інформацію тощо.

Дослідники пропонують таку класифікацію соціальних мереж, що виконують навчальну функцію [3, с. 17] (див. табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація соціальних мереж (за С. Т. Коноплицьким)

Соціальні мережі	Приклади
Універсальні соціальні мережі	Facebook, MySpace
Системи обміну повідомленнями	Skype, ICQ
Інтернет-чати	За вибором
Вікі-довідники	Вікіпедія, вікі-книги
Інтернет-форуми	WeB_Math

Нам імпонує також думка А. Калініна, що соціальна мережа – це веб-сайт або інша служба у Web 2.0, яка дає змогу користувачам створювати «публічну» або «напівпублічну» анкету, складати список знайомих, з якими вони підтримують зв'язок, переглядати власний список «друзів» і списки інших користувачів [1, с. 36]. Застосування мереж дає змогу створювати профілі з відомостями про себе, наповнювати контент, управляти налаштуваннями доступу, взаємодіяти з іншими користувачами приватно (відправляти особисті

повідомлення) й публічно (спілкуватись у спільнотах) і є зручним ресурсом для зберігання й прослуховування аудіо- і відеозаписів.

Наш досвід викладання математичних дисциплін у ЗВО доводить, що використання інформаційно-комунікаційних технологій дає змогу модернізувати процес навчання, а їх інтеграція з навчальним процесом сприяє можливостям оперативного використання навчального контенту. Сьогодні є безліч інструментів, що дають змогу викладачам використовувати різні форми навчання, зробити цей процес активним та інтерактивним. Наприклад, *StudySync*, *Knewton*, *Khan Academy*, *Educreations* вносять певне розмаїття в презентацію навчального матеріалу. Технічні інструменти *Prezi*, *Planboard*, *Mentor Mob*, *Glogster*, *Google Educatio* допомагають розробляти проекти, демонструючи творчі здібності та загальні й фахові компетентності здобувачів вищої освіти. Вважаємо за доцільне й використання соціальної мережі *LinkedIn*, яка покликана демонструвати професійні навички й досвід роботи, вести дискусії щодо світоглядних, теоретичних і практичних аспектів з фахівцями конкретної галузі.

Ми спираємось на розуміння того, що соціальні мережі дають змогу значно швидше отримати нову інформацію з різних питань, сприяють пошуку роботи, створенню професійного середовища, ефективному маркетингу: соціальна активність надає особистості можливості для самореалізації та саморозвитку в таких напрямках, що є цікавими для людини й мотивованими; у мережі студенти мають реальну можливість вчитися й виконувати як квазіпрофесійні, так і справжні професійні обов'язки; це звичне середовище для сучасної молоді, де немає жорстких обмежень, норм, простіше викладати свої думки та реагувати на їхню оцінку.

За таких умов здобувач вищої освіти набуде певного досвіду самопрезентації й самореалізації.

Для викладача застосування соціальних мереж дасть змогу ефективно організувати колективну навчальну роботу студентської групи, проектну діяльність, самоосвіту, безперервну освіту й виконати різноманітні педагогічні завдання. Мультимедійність комунікативного простору полегшує завантаження й перегляд відеоматеріалів, інтерактивних додатків [8]. Так, технологія *Wiki* допомагає всім учасникам створювати мережевий навчальний контент. Кожен студент може створити свій блог, електронний зошит, а його активність досліджується через стрічку друзів, чат, форуми. Такий підхід до організації

навчального процесу ми запровадили під час викладання математичних дисциплін і можемо твердити, що він стимулює самостійну пізнавальну діяльність студентів, сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу, покращенню емоційного настрою в групі, побудові індивідуальної траєкторії навчання, самореалізації особистості.

Проте є низка проблем щодо застосування педагогами новітніх технологій в освітньому процесі ЗВО. Наприклад, недостатній рівень мотивації, ІКТ-компетенцій та досвіду викладача, високий рівень трудомісткості нової організації навчального процесу, відсутність в аудиторіях відкритого доступу до Інтернету. Для усунення цих недоліків адміністрації закладу вищої освіти необхідно створити «належні умови для викладачів, що прагнуть використовувати новітні технології навчання й намагаються самореалізуватись у професійно-педагогічній діяльності та підтримують мотивацію студентів до самореалізації, слугують їм справжнім прикладом у цьому» [6, с. 65]. Є багато прикладів того, коли нікому не відомі раніше талановиті люди стають популярними завдяки поширенню своїх ідей, напрацювань (зокрема й педагогічних) через оприлюднення їх на сторінках у соціальних мережах [2].

Наголошуємо, що застосування різного інструментарію ІКТ, можливостей соціальних мереж значно покращує освітню діяльність. За таких умов організації навчального процесу, студенти не лише мають можливість обмінюватись інформацією, а й виконувати творчі завдання з конкретного предмета, реалізуючи свої інтереси та здібності. Ми презентуємо власний досвід використання інформаційно-комунікативних технологій під час вивчення математичної дисципліни «Аналітична геометрія» [4; 5], що дасть змогу викладачеві створити інтерактивне середовище, у якому студенти виступають активними діячами, повноправними учасниками навчального процесу й прилучаються до самостійних різнопланових досліджень. Позитивним аспектом використання ІКТ і соціальних мереж в освітньому процесі є, на нашу думку, відчуття невимушеності під час комунікативної діяльності студентів, можливість частіше ставити питання. Підтримуючи навчальну роботу в такому аспекті, викладач забезпечує інтерес студентів до сучасних засобів комунікацій, суттєво підвищуючи в такий спосіб їхню мотивацію до навчання, та реалізує принцип безперервної освіти. Створюються умови для формування професійних компетентностей студентів – навичок взаємодії, самоорганізації, моделювання, розвиток креативного мислення. Завдяки такому підходу,

викладач виконує роль не лише наставника, а й модератора електронного освітнього середовища.

Ми проаналізували можливості застосування в навчальному процесі найпопулярнішої соціальної мережі в Україні та світі – YouTube. Анкетування наших студентів довело, що ця соціальна мережа користується найбільшим попитом серед них.

Провідною характеристикою цього сервісу є його безкоштовність. Для роботи з ним необхідна реєстрація і акаунт. YouTube – це популярний відеохостинг для роботи з потоковим відео, що дає змогу переглядати відео й надсилати власне. Відео на YouTube публікується в трьох режимах: загальнодоступний (будь-хто може здійснювати пошук відео та його перегляд); не для загального перегляду (переглядати відео можуть тільки ті, хто отримав на нього посилання); приватне (можуть переглядати лише вибрані користувачі). Зручними є керування власним сайтом викладача або ж блогами, які ведуть студенти під час роботи над певним навчальним проектом. Функція завантаження власного авторського відео дає змогу викладачеві зі студентами створювати архів відеофайлів: достатньо зареєструватись на цих платформах і організувати індивідуальні налаштування конфіденційності кожного матеріалу. Студенти мають змогу залишати коментарі та відгуки на ці матеріали. Позитивно, що застосовуються не лише готові відеоматеріали, а є змога розробляти власні відео, створювати міні-серії у формі певних інструкцій для виконання різноманітних завдань, здійснювати візуальний супровід виконання цих завдань, проводити консультації та дискусії в коментарях, навчальні конкурси, презентувати різні електронні творчі матеріали, портфоліо, зошити самореалізації з навчальних дисциплін і події зі студентського життя.

Є також інші спеціалізовані соціальні мережі, що їх використовують студенти й викладачі, зокрема такі, як *instudies*, *intergu.ru*, *toStudents.ru*, *e-teaching.ru* тощо. Зауважимо, що *instudies* – українській соціальній мережі – вдалось удосконалити процеси комунікації, з'явилися можливості створення будь-якої кількості навчальних груп, фіксації завдань і термінів їх виконання, збереження матеріалів, наявність інформації та розкладу занять в режимі реального часу тощо.

Проте наголосимо, що використання можливостей ІКТ і соціальних мереж в освіті дає змогу розвинути загальні й фахові компетентності студентів лише за умов, що навчальний процес здійснюють професійно-компетентні викладачі, які цілком володіють

навичками спілкування в мережах і намагаються самореалізуватись у педагогічній діяльності. Тобто перед сучасним викладачем постає завдання, яке полягає в спроможності оптимального вдосконалення власної педагогічної діяльності для забезпечення налаштування студентів на саморозвиток і самореалізацію, а також у здатності творчо організувати їхню роботу як у стінах ЗВО, так і у віртуальному освітньому просторі.

Встановлено, що на процесі самореалізації особистості викладача позначаються як його внутрішні прагнення, так і зовнішні впливи, які чинить середовище. Відповідно до нашої моделі самореалізації, освітнє середовище є атрактором, який ініціює процеси перетворення значеннєвої, внутрішньої позиції викладача, його ставлення до самого себе й сучасного професійного світу. Мова не про насильницьке впровадження сучасних позитивних цінностей у ціннісно-смыслову сферу викладача, а про вияв тих ціннісних основ, що можуть забезпечити його професійно-особистісне самовизначення й самореалізацію. Спираючись на синергетичний підхід, ми розглядаємо викладача як автономну систему, що самоорганізується й самореалізується, а тому прагнення викладача до встановлення рівноваги між внутрішнім і зовнішнім світом цінностей є визначальним чинником. Цей чинник забезпечує механізм його професійно-особистісної самореалізації та бажання виховати своїх студентів особистостями, які прагнуть до самореалізації в усіх сферах життя – реальній і віртуальній [7, с. 74].

Висновки. Складні пошуки оптимальних шляхів розв'язання проблеми самореалізації та окреслення перспектив розвитку особистості потребують використання сучасних педагогічних технологій у різноманітному контексті освітнього простору. Інформаційно-комунікаційні технології загалом і соціальні мережі зокрема необхідно розглядати як важливий елемент інфраструктури інновацій у системі вищої освіти.

За результатами досліджень [9] можливостей використання соціальних сервісів в освітньому процесі, учені США дійшли висновку, що студенти першого курсу, які в процесі навчання використовують соціальні мережі, є більш успішними в навчанні.

Ми також проаналізували зв'язок між навчальною успішністю студентів і ступенем використання ними ІКТ, і висновок американських учених цілком підтвердився. Навіть більше, ми дослідили зв'язок між застосуванням ІКТ і рівнем самореалізації студентів, і є певні підстави говорити про наявність кореляції між цими процесами.

Отже, можна твердити, що використання ІКТ, соціальних мереж позитивно впливає на якість навчання. А активне впровадження в навчальний

процес різноманітних інструментів ІКТ дасть змогу змінити застарілі форми організації навчального процесу в закладах вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Калинин А. В. PR в социальных сетях. *PR-менеджер*. 2011. № 6. С. 36–44.
2. Клименко О. А. Социальные сети как средство обучения и взаимодействия участников образовательного процесса. *Теория и практика образования в современном мире: материалы Междунар. науч. конф.* Санкт-Петербург: Реноме, 2012. С. 405–407.
3. Коноплицький С. М. Соціальні аспекти комунікації в мережі Інтернет: феноменологічний аналіз: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соціол. наук: 22.00.01. Київ, 2007. 17 с.
4. Лосева Н. М., Губар Д. Є. Використання програми ASSISTENT у процесі навчання дисципліни «Аналітична геометрія». *Освітні вимірювання в інформаційному суспільстві: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. С. 67.
5. Лосева Н. М. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні дисципліни «Аналітична геометрія». *Вісник Черкаського університету: Педагогічні науки*. 2011. № 201. С. 46–52.
6. Лосева Н. М., Степаненко Е. К. Сучасний підхід до вивчення особистості керівника освіти. *Педагогіка і психологія*. 2010. № 3(68). С. 64–73.
7. Лосева Н. М. Розвиток ідеї самореалізації особистості. *Рідна школа*. 2004. № 5. С. 71–74.
8. Щербakov О. В. Соціальна мережа для підтримки навчального процесу у ВНЗ. *Системи обробки інформації: зб. наук. праць*. 2012. № 8. С. 159–162.
9. Muthler Sarah. The Best Interactive Web Tools for Educators. *Edudemic connecting education and technology*. 2015. URL: <http://www.edudemic.com/best-web-tools/> (дата звернення: 09. 06. 2018).

Рецензент: д.пед.н., професор Павленко А.І.

Відомості про авторів:
Лосєва Наталія Миколаївна
natalie.loseva@gmail.com

Донецький національний університет імені Василя Стуса
вул. 600-річчя, 21, Вінниця,
Вінницька область, 21000, Україна

Борздох Анна Романівна
anna.borzdix@gmail.com
Донецький національний університет імені Василя Стуса
вул. 600-річчя, 21, Вінниця,
Вінницька область, 21000, Україна

doi: 10.7905/nvmdpu.v0i20.2469

*Матеріал надійшов до редакції 15. 06. 2018 р.
Прийнято до друку 25. 06. 2018 р.*

References

1. Kalinin, A. V. (2011). PR in social networks. *PR-manager*, 6, 36–44. [in Russian].
2. Klimentko, O. A. (2012). *Social networks as a means of learning and interaction of participants in the educational process. Theory and practice of education in modern world: proceedings of the International Scientific Conference*. SPb: Renome, 405–407. [in Russian].
3. Konoplytskyi, S. M. (2007). *Social aspects of communication in the Internet, phenomenological analysis: author's abstract*. NAN Ukrainy; Instytut sotsiologii. Kyiv. [in Ukrainian].
4. Losieva, N. M., Hubar, D. Ye. (2010). *Using ASSISTENT in the learning process of "Analytical Geometry" discipline. Educational measurements in information society: proceedings of the International Scientific and Practical Conference*. Kyiv: NPU im. M.P. Dragomanova, 67. [in Ukrainian].
5. Losieva, N. M. (2011). Application of information and communication technologies in the discipline "Analytical geometry". *Visnyk Cherkaskoho universytetu: Pedagogichni nauky*, 201, 46–52. [in Ukrainian].
6. Losieva, N. M., Stepanenko, E. K. (2010). Modern approach to the study of the personality of the head of education. *Pedahohika i psykholohiia*, 3(68), 64–73. [in Ukrainian].
7. Losieva, N. M. (2004). Development of the idea of self-realization of personality. *Ridna shkola*, 5, 71–74. [in Ukrainian].
8. Shcherbakov, O. V. (2012). *Social network to support the educational process at universities. Information processing systems: coll. of scientific works*, 8, 159–162. [in Ukrainian].
9. Muthler, Sarah (2015). The Best Interactive Web Tools for Educators. *Edudemic connecting education and technology*. Retrieved from: <http://www.edudemic.com/best-web-tools/> [in English].

Information about the authors:
Losieva Nataliia Mykolaiivna
natalie.loseva@gmail.com
Vasyl' Stus Donetsk National University
21, 600th Anniversary St., Vinnytsia
Vinnytsia region, 21000, Ukraine

Borzdykh Anna Romanivna
anna.borzdix@gmail.com
Vasyl' Stus Donetsk National University
21, 600th Anniversary St., Vinnytsia
Vinnitsa region, 21000, Ukraine

doi: 10.7905/nvmdpu.v0i20.2469

*Received at the editorial office 15. 06. 2018.
Accepted for publishing 25. 06. 2018.*